

ТИЖНЕВИК «НАШЕ СЛОВО» ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ в 50-тих рр. ХХ ст.

Досліджено особливості тижневика «Наше слово» в 50-тих рр., що був пресовим органом Українського суспільно – культурного товариства. Застосовуючи принципи історизму, опори на історичні джерела, конкретності та наукової об'єктивності, проаналізовані структура газети та питання, відображені на її сторінках. Використовуючи історико – порівняльний та історико – системний методи історіографічного синтезу, зв'язку історичних досліджень з розвитком суспільно-політичних процесів подано загальну характеристику тижневика «Наше слово». Визначені проблеми пов'язані з функціонуванням тижневика; що змістовний та насичений характер газети робив її корисним джерелом інформації для українців, був розрахований на різновікову категорію; має стійку концепцію україністичного просвітництва.

Ключові слова: «Наше слово», тижневик, діаспора, Українське суспільно – культурне товариство (УСКТ), Польща.

Парначова Н. В.,
Черкаський державний технологічний університет,
г. Черкассы, Украина

ЕЖЕНЕДЕЛЬНИК «НАШЕ СЛОВО» КАК ИСТОЧНИК ИЗУЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ УКРАИНЦЕВ В ПОЛЬШЕ в 50-е гг. ХХ в.

Исследованы особенности еженедельника «Наше слово» в 50-е гг. , который был прессовым органом украинского общественно – культурного общества. Применяя принципы историзма, опоры на исторические источники , конкретности и научной объективности , проанализированы структурагазеты и вопросы, отраженные на ее страницах. Используя историко – сравнительный и историко – системный методы историографического синтеза, связи исторических исследований с развитием общественно – политических процессов представлена общая характеристика еженедельника «Наше слово». Определены проблемы связанные с функционированием еженедельника; что содержательный и насыщенный характер газеты делал ее полезным источником информации для украинцев, был рассчитан на разновозрастную категорию; имеет устойчивую концепцию украинистические просвещения.

Ключевые слова: «Наше слово», еженедельник, диаспора, украинское общественно – культурное общество (УСКТ), Польша.

Parnachova Natalia,
Cherkasy state technological university,
Cherkassy, Ukraine

WEEKLY «NASHE SLOVO» AS THE SOURCE OF SOCIO-POLITICAL LIFE OF UKRAINIANS IN POLAND in 50-s years of XXth century

The main integral part of Ukrainian nation is its diaspora. The representatives of it made a great contribution during long period of life in all spheres of life. They were the source of knowledge about Ukraine in those states.

Ukrainians being abroad had a perfect possibility to be aware of everything new in Ukrainian culture, traditions and Ukraine itself through mass media, literature, especially through periodicals. They had a strong connection with ethnic Motherland.

Foreign Ukrainians made a great contribution to the general development of culture, science, arts, literature of Ukrainian nation, as well as of the other nations on their territory. Polish diaspora in 50-s was about 300 thousand Ukrainians. Only with the onset of liberalization in Poland when the VIII Plenum of the Central PORP was opened in October 19th, 1956, the process of liberalization began. That

point gave the possibility to renovate socio-political and cultural life of their nation. There was formed Ukrainian socio – cultural organization (USCO). The foundation of it was weekly «Nashe Slovo». Periods of establishing and the process of development of USCO of Ukrainian minority were depicted on the newspapers pages. They investigated the peculiarities of weekly «Nashe Slovo», its tasks and role in the life of Ukrainians. Weekly was the vision of that power. The role of it was a translator between the power and Ukrainian people. It was written there about policy of the state as to Ukrainian people who were departed from ethnic south-eastern lands to the north-western lands of the boards of Poland by force in 1947 according to the operation «Visla». The idea of the power was that weekly had to be the one which helped to improve economic and social stabilization of Ukrainian nation, helped to develop native culture and education without great financial losses, also to extend information about socio-political and cultural life of Soviet Ukraine. They used principles of historizm, stated on historical sources, concrete and scientific objectivity, analized structure of newspaper and the questions depicted on the pages.

The general characteristics of weekly «Nashe Slovo» was made having used historical-comparable and historical-system methods and historiographic synthesis, stated on historical experiments about the development of socio-political processes. There were faced the problems connected with the function of weekly; it was the useful source of information for Ukrainian people. It was published for different ages. It was the example of Ukrainian education. «Nashe Slovo» turned into the open place of complaints of Ukrainian people about the situation in that period. The materials of weekly prove that active, consolidated self-organized Ukrainian nation had its own roots, connections with the previous generations, and can save a lot useful information for future ones.

Key words: «Our word»weekly, Diaspora, Ukrainian socio – cultural society (USKT), Poland.

Важливою інтегральною частиною українства є його діаспора, представники якої протягом багатьох років робили суттєвий внесок у різних галузях життя, і сьогодні, переважно, живуть проблемами далекої батьківщини. Історію та культуру України неможливо розглядати поза урахуванням надбань українських осередків, що були розділені упродовж значного історичного періоду та відокремлені від материкової культури. Про українську діаспору існує низка досліджень у зарубіжній і материковій українській історіографії, де відбивається висока національна свідомість і прагнення зберегти свою ідентичність у чужому світі, притаманну більшості вихідців з України, особливо представникам повоєнної хвилі еміграції: «з 1956 р. спостерігався вплив до Польщі українців, які мотивували своє рішення довоєнним польським громадянством» 1 [1, с. 61]. Польська діаспора створювала непересічну систему цінностей, неповторність якої перевищувала звичайні відмінності культурного регіоналізму.

Активізація суспільно – культурного руху в Польщі в сер. 50-х рр. стимулювала українське відродження в усіх сферах політичного, громадського, культурного та наукового життя. Національні переконання українців формувалися через мережу культурно-освітніх, громадсько-політичних гуртків Українського суспільно – культурного

товариства, а також завдяки газеті «Наше слово», яка була «рупором» громадського життя УСКТ. Газета мала в основному регіональний характер.

Історія видання українського тижневика «Наше слово» не привертала до цього часу пильної уваги дослідників. За час, що минув зі дня виходу видання, не було створено комплексного дослідження саме тижневика «Наше слово», як джерела інформації про суспільно – політичне життя українців в Польщі. Всі дані про його видавництво потрапляли в контексті діяльності УСКТ, як джерело інформації про операцію «Вісла»: Генік М. А. «Міжнаціональне примирення у діяльності Українського суспільно-культурного товариства у Польщі», д-р Ярослав Сирник «Українське культурно-суспільне товариство у Польщі (1956-1990), його діяльність, та роль у державотворчому процесі в Україні», Роман Дрозд «Українське суспільно-культурне товариство у Польщі в 1956-1990 рр.», Пронь Т. М. «Український тижневик «Наше слово» (Варшава) як оригінальне джерело вивчення передумов і перебігу примусового переселення українців Польщі в 1944-1947 рр.» та ін. Лише Харченко І. І. дослідила тижневик як філолог: «Відбиття явищ інтерференції в українській газеті «Наше слово» в Польщі». Радянська історіографія практично не цікавилася життям української діаспори в Польщі. А

тому дослідники преси переважно обмежувалися лише констатацією існування видання, не зосереджуючись на особливостях його функціонування. Таку обмеженість публікацій, присвячених даному виданню, слід пояснювати тим, що за радянських часів таке дослідження не вписувалося в рамки радянської історіографії. В умовах же сучасної України питання не поставало через те, що більше уваги привертало осмислення життя діаспори в США та Канаді. В цілому ж стан наукової розробки проблеми залишається незадовільним через відсутність комплексних праць, а також обмежене використання архівних матеріалів у публікаціях дослідників, присвячених виданню українського тижневика «Наше слово».

Саме у цьому контексті є актуальним дослідження видання газети як окремого важливого елемента видавничої діяльності на ниві просвіти селянства, інтелегенції та пробудження в ньому національних ідей українства, а також єднання на основі єдиної мети та спільних інтересів. Наявна джерельна база дозволяє простежити діяльність редакції газети протягом усього часу її існування, показати мету та завдання видання, його яскраво виражене національне спрямування, якісний зміст якого дає змогу віднести газету до кращих зразків української періодичної преси. А характерні риси «Нашого слова», сприяють розгляду видання не у спільному контексті, а у відповідності виключно до його оригінальності та неповторності. Читаючи заголовки статей тижневика можна зрозуміти основні проблеми та питання що цікавили діаспорян.

Розпочинаючи тему видання тижневика, необхідно розглянути передумови його виникнення та обставини, які сприяли його появі, адже до 1956 р. у Польщі заборонялися періодичні видання національними мовами. У жовтні 1956 р. до влади у Польщі прийшло нове керівництво на чолі з Владиславом Гомулкою. Він започаткував низку реформ в Польщі. Відлига 60-х років, внесла корективи у національну політику держави, для нацменшин асоціювалася з виникненням національних товариств та непольськокомовних часописів. У результаті цього процесу було засновано Українське Суспільно-культурне

Товариство (УСКТ), відтак його друкований орган – тижневик «Наше Слово».

Виникнення й розвиток україномовних медіа у післявоєнній Польщі пов'язані з політичними подіями загальнодержавного масштабу. «Без політичних змін годі було б очікувати, що у 50-х роках, 9 років після операції «Вісла», з'явиться україномовний тижневик або радіопередача» 2 [2].

Так, зміни 1956 р. істотно змінили становище української меншини. Користуючись новими ліберальними свободами, які в обмеженому обсязі постали на місці колишніх адміністративних утисків, українська національна преса отримала можливості кількісного та якісного зростання. Основна перевага цих змін полягала у скасуванні заборони на друк національними мовами, що в умовах лібералізації Польщі виявилось в швидкому розвитку національного українського видання. «Започаткування українською діаспорою в Польщі своїх видань зумовлене: 1) потребою інформувати населення Польщі про події та проблеми в житті української діаспори і в Україні; 2) потребою створити інформаційний зв'язок між Україною й етнічними українцями діаспори, які не володіють українською мовою» 3 [1, с. 62].

Проте на ділі огляд тижневика цього періоду не викликає такого бурхливого ентузіазму – бачимо величезну кількість проблем, більшість з яких була пов'язана не лише з утисками уряду. Попри декларації уряду, відношення до української преси залишалось незмінним, крім цього мали місце й інші труднощі.

Самі умови для розвитку української періодичної преси виявлялися несприятливими, особливо по відношенню до періодики національного спрямування, тому що, в першу чергу, самі українці боялися визнавати свою національність – «Хтось, десь, колись з предків, знаєте був українець, але я – ні!» 4 [3, с. 6].

Треба прийняти до уваги й те, що на той час на території Польщі преса українською мовою була великою рідкістю і не мала свого сформованого кола читачів, редакція газети постійно намагалася збільшити кількість читачів, практично в кожному номері редакція агітувала за підписку та

розповсюдження газети, навіть: «Оголошуємо конкурс на кращого розповсюджувача «Нашого слова» 5 [5, с. 1] (були встановлені п'ять премій) . Відомо, що до того часу не було навіть народної української школи. Поза тим гуртком українців, які вмели читати й писати по-українськи, для населення поява української преси з новим правописом тощо була чимось не тільки новим, але й небезбечним що потребувало визнавати себе українцями: «Завжди будь українцем» 6 [5, с. 6]. Нормальному функціонуванню української періодичної преси заважало те, що вона мала тоді обмежене коло читачів: «До передплатників та читачів» 7 [6, с. 1] (де обґрунтовувалось важливість передплати), приходила із затримкою: « Чому «Наше слово одержуємо із запізнення?» 8 [4, с. 3], іноді листиноші не приносили газету: «Вороги «Нашого слова» 9 [7, с. 6], та не завжди можна було її придбати. Крім цих перешкод, головною причиною цього було не бажання батьків українців навчати дітей української мови: « Видання тижневика утруднювалося і відсутністю достатньої кількості підготовлених до цього спеціалістів. У 1947-1956 рр. не було жодної можливості вивчати українську мову в Польщі – ні в школі, ні в церкві, ні в будь-яких українських товариствах, хіба що в родинному колі. Ця остання можливість теж була обмежена, бо українські переселенці були настільки злякані, а часто й переслідувані, що уникали прилюдного вживання української мови і не вчили своїх дітей розмовляти нею. Це можна пояснити тією наполегливою міжвоєнною пропагандою, а тим більше післявоєнною, коли був витворений стереотип українця переважно з негативними рисами. Вплив усіх цих чинників на зменшення вживання української мови в Польщі став помітним відразу. Почалася ніби стихійна полонізація українців через їх відхід від рідної мови, що було особливо відчутним серед молоді» 10 [1, с. 61]

Перше число вийшло з друку 15 червня 1956 р., тобто напередодні установчого з'їзду Українського суспільно-культурного товариства. Після утворення організації тижневик став пресовим органом Головного правління цієї організації. До жовтня 1956 р. виходило двічі на місяць, відтак

щотижня. Першим головним редактором був призначений Микола Щирба (1956-1958 рр.) – комуністичний діяч міжвоєнного періоду (Комуністичної партії Західної України). Наступним головним редактором «Нашого слова» був: Григорій Боярський (1958-1963 рр.і 1971-1980 рр.). Протягом певних періодів посада головного редактора не була заміщена.

Протягом перших місяців свого існування одноразовий тираж тижневика дорівнював понад 17 тис. примірників, причому у вигляді передплати було розповсюджувано близько 70% усього накладу.

Тижневик, за наміром тодішньої влади, мав передусім виконувати роль своєрідного транслятора між владою й українським населенням, зокрема пояснювати політику держави стосовно української людності, насильно депортованої в 1947 р. в рамках операції «Вісла» з етнічних південно-східних земель на північно-західні окраїни Польщі. За задумом влади тижневик мав сприяти економічній та суспільній стабілізації розпорошеного українського населення, заохочувати, при незначній фінансовій підтримці, розвивати рідну культуру й освіту, а також поширювати інформацію про громадсько-політичне та культурне життя Радянської України. Однак в дійсності «Наше слово» в цьому періоді перетворилося на відкриту трибуну скарг і нарікань українського населення на ситуацію, в якій воно опинилося: на прояви національної дискримінації: «Досить вже! Вам українцям, і так за доре ведеться. Ви дістали беззворотну позику, якої ми не отримали, а вона нам в першу чергу належала. Ми боролись за Польщу і що ми вибороли. За те що ви проти нас боролись, тепер маєте більші права ніж ми. Їдьте собі на Схід і там будуйте свою Україну» 11 [4, с. 5], на загрозу втратити свою ідентичність, врешті було воно своєрідною збірною заявою переселенців, які вимагали повернути їх на рідні землі. Водночас тижневик відігравав дуже важливу роль єдиного і незаступного зв'язкового між розсіяними по всій країні українськими громадами.

Все це у поєднанні з численними оповіданнями українських прозаїків на

українські теми, а також великою кількістю просто цікавої інформації робило тижневик корисним для людей, позбавлених до виходу «Нашого слова» своєї періодики українською мовою. Газета намагалася інформувати читачів з приводу значимих подій українського культурного життя – про збирання коштів на пам'ятник Т. Шевченку; про українські вистави, біографії та твори відомих діячів культури та мистецтва, українську періодичну пресу, сторінки історії України.

Протягом першого року свого існування тижневик збагатився кількома постійними тематичними сторінками, зокрема, для дітей – «Дитяче слово», для літераторів – «Літературна сторінка», для етнічної групи лемків – «Лемківське слово», а також окремими рубриками. У 1958 р. у формі додатку до тижневика почала виходити «Наша культура» – літературний і популярно-науковий щомісячник, який відіграв роль організатора й модератора української творчої інтелігенції, особливо у сфері літератури, історії, мовної проблематики, мистецтва, культури; був також (з огляду на тогочасну ліберальність цензури) у міру затишним місцем для публікацій чималої групи видатних творців тодішньої Радянської України, а також Чехословаччини й Румунії. У середині 50-х років з «Нашого слова» виокремився черговий щомісячний додаток, а саме «Світанок» – газета для українських дітей, яка їх не лише розважала, а передусім вчила рідної мови, іноді переймаючи на себе роль першого вчителя.

У тижневику, зокрема на початку його існування, з'являлися й інші тематичні сторінки – сільськогосподарська, молодіжна, жіноча, юридичних порад, листи читачів та ін. Незвичайною дивовижністю відзначалася також рубрика матримоніальних оголошень.

Таким чином, «Наше слово» виступало у якості єдиного українського друкованого органу. Змістовна, якісно оформлена газета виходила кожного тижня на 16 сторінках, які своїм змістом давали діаспорцям цікаву та корисну інформацію на цілий тиждень зрозумілою для нього мовою. Своїм змістом газета намагалася об'єднувати українське населення, інформувала про різноманітні події.

Ставлячи перед собою завдання інформувати передплатників та читачів газети про те, що відбувається, основна увага зосереджувалася на збереженні, примноженні та поширенні українських національних традицій. В цьому аспекті увага акцентувалася на позитивних моментах, пов'язаних зі зміною духовного світу українців, внаслідок його українізації і лібералізації в Польщі. Тим більше, що самі дописувачі подавали привід до вміщення такого матеріалу, направляючи до редакції дописи такого змісту: мови, до рідних звичаїв, письменства, мистецтва, людських доль. Така інформація свідчила і про те, що редакція «Нашого слова» немало сприяла зі свого боку поширенню українського слова серед українського населення.

Попри це редакція газети звертається до читачів із закликом до взаємодії порозповсюдженню видання серед громадян як у формі звернення – «Шановних передплатників і читачів просимо ширити нашу газету між знайомими», так і у формі пропагування цієї ідеї на сторінках видання за допомогою самих українців.

Діяльність «Нашого слова» як справжнього організаційного видання спрямована в основному на висвітлення роботи УСКТ у Польщі. Часто на сторінках газети з'являються звіти із засідань організації. Вона звертає увагу на життя польських українців, часто порушує проблему «віслинського переселення», пише про життя української діаспори в інших країнах, багато матеріалів друкує про життя України.

Редакція веде постійне листування з читачами, їх дописи часто з'являються на сторінках «Нашого слова». У газеті чимало авторів, а матеріали її – від короткої інформації до глибокої аналітичної статті. Але в цілому, як і вся діаспорська преса, «Наше слово» висвітлює саме культурні події в Польщі, Україні та в інших осередках української діаспори. Газета «Наше слово» має стійку концепцію україністичного просвітництва.

На останок відносно газети «Наше слово» потрібно сказати, що її успіх був зумовлений такими факторами:

1. До співробітництва були запрошені передові літературні сили .

2. Найбільшу увагу було звернуто на популярні статті стосовно подій у світі, шкільництву, з життя села та його культурно – просвітньої праці.

3. Регулярні огляди з діяльності УСКТ та уряду, українського громадсько-політичного життя;

4. Була дитяча сторінка, сторінка історії України;

5. Можливість винести на широкий загал нагальні проблеми;

6. Давалися поради стосовно різноманітних питань;

7. Українці відчували себе не поодинокими в чужій країні.

Змістовний та насичений характер газети робив її корисним джерелом інформації для українців, а ґрунтування її на основі українських народних культурних традицій сприяло її розвитку та популярності.

Подальший розвиток газети буде визначатися суспільно-політичними змінами в середині країн, активністю самої української спільноти в Польщі.

Головним досягненням тижневика стала можливість української громади вийти з культурного і мовного підпілля, з'явилася перспектива національного розвитку.

Тижневик «Наше слово» залишається цінним джерелом для вивчення суспільно – політичного життя української меншини в Польщі. Газета отримала можливість існування, в зв'язку з лібералізацією Польщі, і пробудженням національного руху.

Часопис дозволяє проаналізувати життя українського населення в різних сферах, та процес становлення громади як одного цілого, робить його важливим для дослідників польсько – українських стосунків.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Харченко І. І. Відбиття явищ граматичної інтерференції в українській газеті «Наше слово» в Польщі»: дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.01 / Харченко Інна Іванівна. – Дніпропетровськ, 2004. – 176 с.
2. Тима П. Медіа меншини над Віслою: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2010_07.
3. Предки – так, а я – ні / М. П – щин // Наше слово. – 1957. – № 6. – С. 6.
4. Наше слово 1957, № 5.
5. Наше слово 1957, № 7.
6. Наше слово 1957, № 23.
7. Наше слово 1957, № 41.
8. «Наше слово. Орган головного правління українського суспільно-культурного товариства» (Варшава), номери за 1956-1960.

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Сінкевич Є. Г.*, д.і.н., проф.; *Тригуб П. М.*, д.і.н., проф.

© Парначова Н. В., 2014

Дата надходження статті до редколегії 22.03.2014